

Correctievoorschrift VMBO-GL en TL

2017

tijdvak 2

maatschappijleer 2 CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 61 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Criminaliteit en rechtsstaat

---

1 B

2 B

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 2	
	• Het doel resocialisatie/heropvoeding, • want de gevangene heeft (blijkbaar) niet (genoeg) van de vorige celstraffen geleerd	1 1
	of	
	• Het doel afschrikking, • want de eerdere celstraffen hebben de gevangene blijkbaar niet zodanig afgeschrikt dat hij zich niet opnieuw schuldig maakte aan strafbaar gedrag	1 1
4	C	
5	maximumscore 2	
	• Verklaring: Niet alle diefstallen worden aangegeven (bij de politie) • Verklaring: Niet alle diefstallen worden door de politie ontdekt/opgespoord	1 1
	Ook goed rekenen: De politie kan fouten maken bij het registreren (van diefstallen).	
	<i>Opmerking</i> <i>Het antwoord 'fouten van de politie' zonder dat duidelijk is gemaakt dat het om registratiefouten gaat, mag niet goed gerekend worden.</i>	
6	D	
7	D	
8	A	
9	maximumscore 2	
	1 = juist	
	2 = juist	
	3 = onjuist	
	4 = juist	
	indien vier antwoorden goed	2
	indien drie of twee antwoorden goed	1
	indien minder dan twee antwoorden goed	0
10	C	
11	maximumscore 1 in de Opiumwet	

Vraag	Antwoord	Scores

12 **maximumscore 1**
de officier van justitie / het Openbaar Ministerie

13 **D**

14 **B**

15 **maximumscore 1**
heling

16 **C**

17 **C**

Politiek en beleid

---

18 **B**

19 **B**

20 **C**

21 **C**

22 **maximumscore 1**
Eén van de volgende:

- Ambtenaren hebben invloed vanwege hun specialistische kennis.
- Ambtenaren hebben een grote rol bij het formuleren van (wets)voorstellen.
- Ambtenaren kunnen invloed uitoefenen op de uitleg/werking van besluiten.
- Ambtenaren kunnen in functie blijven als politieke organen van samenstelling veranderen (en hebben dan onder de nieuwe omstandigheden / onder de nieuwe politiek verantwoordelijken een kennisvoorsprong).

Vraag	Antwoord	Scores

23 maximumscore 2

- a = een recht van 3 / allebei de Kamers
- b = een recht van 3 / allebei de Kamers
- c = een recht van 2 / alleen de Tweede Kamer
- d = een recht van 2 / alleen de Tweede Kamer

indien vier antwoorden juist	2
indien drie of twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

24 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste antwoorden (twee van de volgende):

- gekozen minister-president
- gekozen burgemeesters
- regionale kandidaatstelling parlementariërs
- referenda houden
- instellen van de stemplicht
- vormen van burgerparticipatie
- inspraakmogelijkheden / inspraakoverleg tussen burgers en (lokale/landelijke) politici

per juist antwoord	1

25 C

26 maximumscore 4

- Kenmerk: Pressiegroepen komen op voor de belangen van een bepaalde groep / streven bepaalde belangen na 1
- Foodwatch voldoet daaraan omdat Foodwatch opkomt voor (de rechten van) consumenten / streeft naar eerlijk, veilig en gezond voedsel (voor consumenten) 1
- Kenmerk: Pressiegroepen proberen druk uit te oefenen op de politieke besluitvorming / proberen de politieke besluitvorming te beïnvloeden 1
- Foodwatch voldoet daaraan omdat Foodwatch lobbyt voor betere wetgeving 1

27 B

Vraag	Antwoord	Scores

28 maximumscore 1

Tot de sociaaldemocratische stroming, want een uitgangspunt van deze stroming is: (streven naar) gelijkheid/vermindering van de bestaande ongelijkheid / solidariteit / verkleinen van verschillen in inkomen / opkomen voor de zwakkeren in de samenleving / positie van laagste inkomensgroepen verbeteren.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen als beide antwoordelementen juist zijn.

29 maximumscore 2

1 = onjuist

2 = juist

3 = onjuist

4 = juist

indien vier antwoorden goed

2

indien drie of twee antwoorden goed

1

indien minder dan twee antwoorden goed

0

Analyse maatschappelijk vraagstuk: plastic in het milieu

---

30 maximumscore 1

Functie: 3 / de informatieve functie, want er staan feiten in / er wordt informatie overgedragen.

Ook goed rekenen als uitleg: een concreet voorbeeld van informatie-overdracht/feit uit tekst 1.

Ook goed rekenen: Functie: 4 / de opiniërende functie, want de tekst draagt bij aan de meningsvorming van de lezer.

31 maximumscore 2

• Bram: 1 / de agendatheorie

1

• Sibel: 4 / de theorie van de selectieve perceptie

1

32 C

33 A

Vraag	Antwoord	Scores
34	maximumscore 2	
	1 = juist	
	2 = onjuist	
	3 = juist	
	4 = onjuist	
	indien vier antwoorden goed	2
	indien drie of twee antwoorden goed	1
	indien minder dan twee antwoorden goed	0
35	maximumscore 4	
	• Kenmerk: Er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem	1
	• Dit blijkt uit tekst 3, want (één van de volgende):	1
	– de PvdA is blij met het verbod op gratis plastic tassen, maar coalitiepartner VVD niet. (r. 3-4)	
	– VVD-Kamerlid Remco Dijkstra noemt de maatregel / het verbod op gratis plastic tassen overbodig en betuttelend en volgens staatssecretaris Sharon Dijksma zorgt het voor meer bewustwording over afval / blijkt uit de praktijk dat de meeste consumenten zelf een tas meenemen als er een kleine vergoeding wordt gevraagd voor een wegwerptas.	
	• Kenmerk: Het gaat om een probleem dat door middel van gezamenlijke actie of door de politiek kan worden opgelost / het probleem wordt aangepakt door de overheid	1
	• Dit blijkt uit tekst 3, want (voorbeelden van juiste antwoorden):	1
	– het gratis verstrekken van plastic tassen is per 1 januari 2016 wettelijk verboden (en hierdoor moet het plastic in het milieu verminderen).	
	– de staatssecretaris van Milieu (het kabinet) / de Tweede Kamer / de PvdA / VVD-Kamerlid Remco Dijkstra houdt zich bezig met (de oplossing van) het probleem.	
36	maximumscore 2	
	• Politieke stroming: liberalisme	1
	• Kenmerk (één van de volgende):	1
	– (relatief) kleine rol van de overheid	
	– deregulering / minder regels	
	– economische vrijheid / vrijheid om te ondernemen / ruimte voor de markt	
37	C	

Vraag	Antwoord	Scores
38	maximumscore 2	
	• Het derde criterium is dat feiten en meningen gescheiden moeten zijn	1
	• In tekst 3 wordt hieraan voldaan, want (één van de volgende):	1
	– bij de meningen in tekst 3 staat telkens duidelijk aangegeven van wie de mening is.	
	– in tekst 3 worden de meningen aangegeven door het gebruik van aanhalingstekens of door woorden als volgens, zei of noemt.	
	<i>Opmerking</i> <i>Het antwoord (Het derde criterium is) dat er geen meningen in mogen staan, mag niet goedgekeurd worden.</i>	
39	D	
40	maximumscore 2	
	• De socialiserende functie,	1
	• want de overheid wil via de afbeelding mensen/het winkelend publiek bewust maken van het feit dat / de norm overbrengen dat ‘een eigen tas beter voor het milieu’ is	1
41	maximumscore 2	
	• Vanuit de politiek-juridische invalshoek, want tekst 4 gaat over het beleid/regelgeving met betrekking tot plastic tassen / een (wettelijk) verbod op plastic tassen	1
	• Vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek, want in tekst 4 staat welke maatregel Frankrijk (naast Nederland) heeft genomen inzake het verstrekken van plastic tassen / in tekst 4 wordt een vergelijking met Frankrijk gemaakt (met betrekking tot het verbod op plastic tassen)	1
	<i>Opmerking</i> <i>Alleen een scorepunt toekennen als beide antwoordelementen juist zijn.</i>	

42 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste antwoorden:

- **Ja**, er moet in Nederland een volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: duurzaamheid/milieubewustheid.
Een argument dat bij deze waarde past is: het verbod is goed voor het milieu / voor de toekomst van de aarde.
- **Ja**, er moet in Nederland een volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: gezondheid.
Een argument dat bij deze waarde past is: al dat plastic in het milieu en in de zee is uiteindelijk heel slecht voor onze gezondheid. Mensen kunnen via dieren/planten bijvoorbeeld ook plastic binnen krijgen (zie tekst 1).
- **Ja**, er moet in Nederland een volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: welvaart/rijkdom.
Een argument dat bij deze waarde past is: het opruimen van al het plastic in het milieu/de zee kost de samenleving geld.
- **Nee**, er moet in Nederland géén volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: vrijheid.
Een argument dat bij deze waarde past is: de burgers moeten zelf kunnen bepalen of ze een (flinterdunne) plastic tas gebruiken/kopen of niet / de overheid moet niet betuttelen / als mensen dit zo belangrijk vinden kunnen ze zelf de beslissing nemen om geen (flinterdunne) plastic tas te gebruiken/kopen.
- **Nee**, er moet in Nederland géén volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: (eigen) verantwoordelijkheid.
Een argument dat bij deze waarde past is: mensen zijn zelf verantwoordelijk over hoe ze met het milieu omgaan / de overheid moet geen beslissing voor mensen nemen / als mensen dit zo belangrijk vinden kunnen ze zelf de beslissing nemen om geen (flinterdunne) plastic tas te gebruiken/kopen.

Ook goed rekenen:

- **Nee**, er moet in Nederland géén volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: effectiviteit/efficiency.
Een argument dat bij deze waarde past is: als Nederland dit als klein land doet, heeft dit geen enkele zin / het heeft pas zin als grote landen (als China en de VS) hieraan meedoen / mensen gaan zich hier toch niet aan houden.
- **Nee**, er moet in Nederland géén volledig verbod worden ingevoerd.
Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: welvaart/rijkdom.
Een argument dat bij deze waarde past is: winkels zullen minder verkopen (en dat is slecht voor de economie) / mensen zullen minder

Vraag	Antwoord	Scores

- kopen / fabrieken waar plastic tasjes worden gemaakt gaan failliet (en dat remt de welvaart).
- **Nee**, er moet in Nederland géén volledig verbod worden ingevoerd. Ik kom tot dit standpunt vanuit de waarde: klantgerichtheid/service. Een argument dat bij deze waarde past is: het is een goede service/dienstverlening als een winkel zo'n tasje geeft (en je het dus niet hoeft te kopen) als je iets gekocht hebt.
- voor een juiste waarde 1
  - voor een juist bijpassend argument 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

---

tekst 1	naar: www.hartvannederland.nl van 2 december 2014
tekst 2	twitter.com van 17 juli 2016
afbeelding 1	De Standaard, 16 februari 2012
tekst 3	naar: www.nu.nl van 12 mei 2016
tekst 4	naar: www.bd.nl van 7 maart 2016
tekst 5	naar: www.at5.nl van 16 februari 2016
tekst 6	naar: rtvrondevenen.nl van 6 juni 2016
tekst 7	naar: www.metronieuws.nl van 19 april 2016
tekst 8	naar: nos.nl van 16 april 2016
tekst 9	naar: de Volkskrant van 22 december 2015
tabel 1	naar: www.eerstekamer.nl van 28 mei 2015
tekst 10	naar: www.nrc.nl van 2 februari 2016
tekst 11	naar: www.volkskrant.nl van 1 mei 2016
tekst 12	naar: www.nrc.nl van 6 oktober 2014
tekst 13	naar: www.foodwatch.org van 24 augustus 2016
tekst 14	naar: www.nu.nl van 12 oktober 2015
tekst 15	naar: www.sp.nl van 1 november 2015
tabel 2	naar: app.nos.nl van 2015
bijlage	
tekst 1	naar: www.volkskrant.nl van 12 februari 2015
tekst 2	naar: www.europa-nu.nl van 4 januari 2016
tekst 3	naar: www.telegraaf.nl van 17 december 2015
afbeelding 1	www.rijksoverheid.nl van december 2015
tekst 4	naar: www.verpakkingsprofs.nl van 13 april 2016